

BARKAMOL SHAXSNI RIVOJLANISHDA MEHNAT VA JISMONIY TARBIYANING O'RNII.

*X.Orziqulov Qo'qon universiteti
pedagogika va psixalogiya kafedrasi o'qituvchisi*

*B.Usanov Qo'qon universiteti psixologiya
yo'nalishi 1-bosqich talabasi.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada sport, mehnat va tarbiyaning ro'li haqida umumiy tushunchalar, ma'naviy – axloqiy tarbiya metodlari haqida ma'lumotlar berilgan. Sport, mehnat va tarbiya tushunchalari ma'nosi ochib berilgan.

Abstract: This article provides general concepts about the role of sports, work and education, and information about the methods of spiritual and moral education. The meaning of the concepts of sport, labor and education is revealed.

Kalit so'zlar: mehnat, tarbiya jismoniy mehnat, sport tushunchalari.

Shavkat Miromonovich Mirziyoyev

Bizni hamisha o'ylantirib keldigan yana bir muhim masala-bu yoshlarimizning odob-axloqi, yurish – turishi, bir so'z bilan aytganda, dunyoqarashi bilan bog'liq. Bugun zamon shiddat bilan o'zgaryapti. Bu o'zgarishlarni hammadan ham ko'roq his etadigan kim – yoshlar. Mayli, yoshlar o'z davrining talablari bilan uyg'un bo'lsin. Lekin ayni paytda o'zligini ham unutmasin. Biz kimmiz, qanday ulug' zotlarning avlodimiz, degan da'vat ularning qalbida doimo aks – sado berib, o'zligiga sodiq qolishiga undab tursin. Bunga nimaning hisobidan erishamiz? Tarbiya, tarbiya va faqat tarbiya hisobidan.

Jismoniy madaniyat va sport inson faoliyatining mustaqil turi bo'lib, uning jamiyat rivojidagi ahamiyati juda katta. Ular ijtimoiy ishlab chiqarishga, ijtimoiy munosabatning rivojlanishiga, odamning shaxs sifatida shakllanishiga sezilarli darajada ta'sir qiladi.

Hozirgi kunda jismoniy tarbiya va sport juda mashxur. Sportga bag'ishlangan maqolalar, kitoblar yozilgan, unga unga bag'ishlangan filmlar, sotsiologlar, shifokorlar, tarixchilar, oq'tuvchilar va boshqa mutaxassislar uning muammolarini o'rganishga e'tibor bermoqdalar. Bularning barchasi nafaqat modaning obro'si, balki zamonaviy jamiyatda jismoniy madaniyat va sport egallagan o'rnini aks ettiradi. Jismoniy madaniyat va sport har tomonlama va har tomonlama rivojlangan shaxsni shakllantirish omillari bo'lgan turmush tarzini izchil rivojlantirish alohida ahamiyatga ega.

Jismoniy tarbiya – sog'lom, jismoniy barkamol, ijtimoiy faol avlodni shakllantirishga qaratilgan pedagogik jarayon.

Jismoniy tarbiya salomatlikni mustahkamlash, jismoniy va ma'naviy kuchlarni har tomonlama rivojlantirish mehnat qobiliyatini oshirish, ijodiy uzoq umr va faoliyatining barcha sohalarida band bo'lgan odamlarning umrini uzaytirish muammolarini hal qiladi. Jismoniy tarbiya jarayonida inson tanasining morfologik va funksional yaxshilanishni, jismoniy fazilatlarning rivojlanishi, vosita ko'nikmalarini shakllantirish, maxsus bilim tizimlar va ulardan jamoat amaliyotida va kundalik hayotda foydalanish amalga oshiriladi. Jismoniy mashqlar mehnat unumdorligiga ta'sir qiladi, ular aqliy mehnat bilan shug'ullanadigan odamlarning yuqori ijodiy faolligiga hissa qo'shadi. Muayyan sport va jismoniy mashqlar bilan muntazam mashg'ulotlar o'tkazish, ularni mashg'ulot rejimida to'g'ri ishlatish o'quvshilarni aqliy qobiliyatni oshirishga, zarur bo'lgan bir qator fazilatlarni – fikrlash chuqurligini, kombinatorlik qobiliyatini, operativ, visual va eshitish xotirasini, sensimotr reaksiyalarini yaxshilashga yordam beradi. Jismoniy tarbiya va sport ish joyidagi kasalliklar va shikastlanishlar darajasini pasaytirishda muhim omil hisoblanadi.

Sport va Jismoniy tarbiya nafaqat odamlar uchun, balki kasblar alohida jismoniy kuch yoki maxsus aqliy kuch talab qiladiganlar uchun ham zarurdir, chunki zamonaviy turmush sharoitlar (ishlab chiqarishda ham, kundalik, hayotda ham) jismoniy holat muqarrar ravishda pasayishiga olib keladi.

Axloqiy tarbiya. Jismoniy tarbiya axloq bilan uzviy bog'liqdir. Mashg'ulotlarda va ayniqsa sport musobaqalarida odam kuchli jismoniy kuchga ega bo'lib qat'iyatlik, o'ziga ishonch, chidamlilik, intizom kabi fazilatlarni shakllantirishga yordam beradi. Jismoniy mashqlar va sport yo'naltirilgan va odatda jamoda o'tkaziladi. Shu sababli sport faolliyati kollektivizm, o'z jamosiga sadoqat hissini uyg'otadi. Sportda hallolik, raqibga hurmat, o'z xulq – atvorini sport etikasini qoidalariga bo'ysindirish kabi axloqiy fazilatlar namoyon bo'ladi.

Mehnat ta'limi mohiyati – bu shaxsiyat xususiyatlarining izchil va tizimli rivojlanishi, uning hayotga va ijtimoiy foydli mehnatga tayorlanish darajasini belgilaydi. Bu holda asosiy fazilatlar mehnatsevarlik, mehnatga ongli munosabatda, mehnat madaniyatni mahurat bilan etishdir. Qattiq mehnat to'g'ridan – to'g'ri mashg'ulotlar va sport musobaqalarida, sportchilar jismoniy mashqlarni bajarish va takrorlash ya'ni charchoqni yengish uchun muntazam ravishda ish olib borishda tarbiyalanadi. Maqsadga erishishda qat'iyatlik, jismoniy tarbiya va sport paytida tarbiyalangan mashaqqatli mehnat keyinchalik ishlashga o'tkaziladi.

Mehnat jamiyat yoki alohida individ talab va ehtiyojlarini qondirish uchun bajariladigan faoliyat turidir. Mehnat iqtisodiyotda ishlab chiqarish omillaridan biri sifatida ko'riladi. Mehnat – insoning maqsadga muvofiq ijtimoiy foydali faoliyati, eng avvalo tabiat predmetlarini o'zgartirib, ehtiyojga moslashtirishni bildiradi. Mehnat kishilik jamiyati hayotining asosiy sharti, chunki u tufayli

insoniyatning yashashi uchun zarur bo‘lgan moddiy va ma’naviy ne’matlar yaratiladi .

Aqiliy mehnat – insoning tafakkur faoliyati . Bunga muhandis , vrach , agronom, o‘qituvchi , olim va boshqa mehnat misol bo‘ladi . malakali mehnat maxsus tayyorgalikni talab etadi .

Mehnat – insonning maqsadga muvofiq ijtimoiy foydali faoliyati , eng avvalo tabiat predmetlarini o‘zgartirib , ehtiyojiga moslashtirish bildiradi . Mehnat kishilik jamiyati hayotining asosiy sharti chunki , u tufayli insoniyatning yashash uchun zarur bo‘lgan moddiy va ma’naviy mehnatlar yaratiladi .

Insoning faoliyati tufayli mehnat predmetlari mahsulotga aylandi . Mehnat odamni hayvondan farqlantiradigan eng muhim belgidir . Mehnat tufayli inson tabiatdagi narsalarni o‘zgartiribgina qolmaydi , balki o‘zi ham kamol topadi , uning aqiliy va jismoniy qobiliyatlari o‘sadi . Mehnat jarayonida inson tabiat kuchlarini o‘z maqsadiga bo‘ysindiradi .

Buyuk tabib Ibn Sino bola o‘z mehnati bilan ota – onasiga g‘amxo‘rlik qilish qurbiga ega bo‘lgandan keyingina otaning o‘g‘liga yo qiziga bergan mehnat tarbiyasi yakulagan hisoblanadi” degan g‘oyani ilgari surgan edi .

Yusuf Xos Xojib ,, Qutadg‘u – bilik “dostonida ,, Inson faqat jamiyatdagina, boshqa kishilar bilan muloqotda va o‘zaro munosabatda , ijtimoiy va foydali mehnatdagina chinakam kamolotga erishadi “, - deb ta’kidlaydi . Abu Ali Ibn Sino ,, Kitob Ash – Shifo “ asarida esa ideal davlat tuzumi ko‘rinishini chizib beradi . Uning fikricha , bu davlatning har bir a‘zosi jamiyat uchun foyda keltiruvchi biro bir ish bilan shugullanishi kerak . Odamni shundagina odam deyish mumkin . Qachonki u o‘z manfaati uchu emas , balki xalq va umumjamiyat manfaatlari uchun foydali mehnat qilishi bilandir . Ba’zi insonlar halol mehnati bilan jamiyat uchun foyda keltisa , boshqalar esa tekinga yashashi-adolatsizlik , deb ta’kidlangan.

Mehnat turlarining eng murakkab va ma’sulyati juda kattasi aqiliy mehnat hisoblanadi – insonning tafakkur mehnat faoliyatga aqiliy mehnatdan hosil bo‘lgan mahsulotlar va jarayonlar misol bo‘ladi.

Jismoniy mehnat – insoning jismoniy faoliyati evaziga bajariladigan ishlar mehnat mehnat turlarining eng oddiy hisoblanadi . Malakali mehnat maxsus mutaxassislar tomonidan tayyorlanadigan mehnat mahsulidir . Malakasiz mehnat maxsus tayyorgarlikni va qobiliyatni talab etmaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak , mehnat tarbiyasidan mehnat ta’limi , sport va kasbga yo‘naltirish jarayonlari juda katta o‘rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Jismoniy tarbiya va uning shaxsiyatni shakillantirishdagi o‘rni 2020; Begzod Yarbuloov.

2. Юсуф Хос Ҳожибнинг «Қутадғу билиг» асари. Ғофур Ғулом номидаги Бадий адабиёт нашриёти. Тошкент 1971 й.
3. Barkamol shaxs tarbiyasida sportning o‘rni 2021; Elibaeva I.S.
4. Inson shakilanishida mehnat va tarbiyaning ro‘li 2022; Madina Qudratov.
5. Т.Ортиқов Ўзбек гулистони ёхуд ахлоқ. Тошкент. «Наврўз нашриёти» 2019 й.

